

Bewust afzien van eten en drinken om het levenseinde te bespoedigen: wat vertel je patiënten en hun naasten?

Er bestaat geen actuele patiëntenbrochure met informatie over afzien van eten en drinken. Wel kan het boek *Uitweg* van Boudewijn Chabot en Stella Braam een uitgangspunt vormen voor nadenken en praten over dit traject. Zeker nu informatie niet voor het oprapen ligt, is het informeren van patiënten en hun naasten van extra belang. Wat vertel je?

Is het haalbaar? Ja, mits de patiënt in staat is om niet of nauwelijks te drinken. Afzien van eten en drinken wordt niet aangeraden als de patiënt jonger dan 60 jaar is.

Vaak bestaat angst dat **honger en dorst** gaat overheersen in deze laatste levensfase. U kunt de patiënt en naasten op dit punt geruststellen: honger speelt eigenlijk geen rol zolang en ook dorstgevoelens kunnen heel beperkt blijven, zolang de hulpverleners samen met de naasten zorgen voor een goede mondverzorging. Dat is cruciaal.

Hoe lang duurt het? Uit onderzoeken blijkt dat de meeste mensen binnen **twee à drie weken** overlijden. Drinkt iemand meer dan nodig is voor mondverzorging, dan zal het proces ook langer duren. Het is de patiënt dus die dit zelf in de hand heeft. Informeer hem daarover.

‘Wat als ik toch weer wil eten en drinken?’ is ook een vaak gehoorde vraag. Eén op de zes mensen **komt terug op het besluit** en dat is uiteraard hun goed recht. Het is belangrijk om dit te bespreken.

Minstens zo belangrijk is het te verkennen en liefst vast te leggen hoe de patiënt wil dat hulpverleners handelen als de patiënt in een **delirante situatie** om water vraagt. Bespreek dit van tevoren, met patiënt en naasten: hoe gaan we daar dan mee om? En leg het eventueel vast in een wilsverklaring.

Ook het **afscheid zelf** is iets om in de voorbereiding mee te nemen nu de patiënt nog helder is. Is alles afgesproken en geregeld, wat is de rol van de betrokken verzorgers, verpleegkundigen en anderen?

*Zie verder de handreiking *Zorg voor mensen die bewust afzien van eten en drinken om het levenseinde te bespoedigen* (2015): www.knmg.nl/afzien-eten-drinken.*